

AHMET HARAMÎ DESTANI*

Dr. Doğan KAYA

Taşıdığı dil özellikleri itibariyle XIII. yüzyıl sonları ve XVI. Yüzyılın başlarında telif edildiği sanılan bir hikâyedir. Eserin müellifi belli değildir. Ses ve şekil olarak Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini ihtiva eden eser (*Mefâîlün Mefâîlün Feûlün*) kalıbıyla mesnevî tarzında yazılmıştır. Beyitlerde yer yer imale zihafalara başvurulmuştur ki, bunun da sebebi, hikâyenin yazıldığı devirdeki Türkçenin aruz kalıplarına uydurulmasındaki güçlüktür.

Orijinal ismi *Dasitan-ı Ahmed Harâmî* olan hikâyenin bilinen yegâne nüshası Çankırlı Ahmet Talat Onay tarafından bulunmuştur. Bu nüsha, talik yazıyla Hicrî 100 (Miladî 1591-1592) yılında Mekke'de *Nuh bin Mustafa* tarafından yazılmıştır ve hikâye üç bölümlü bir mecmua içerisinde bulunmaktadır. Diğer iki parça ise, *Bostan-ı Kuds* ve *Gülistan-ı Üns*'tür. Ahmet Haramî bölümünün son sayfası eksiktir. Mesnevinin müellifi, istinsah tarihi, tercüme veya te'lif eser olduğu hususları muhtemelen bu kısımda bulunuyordu. Ne yazık ki, bu konuda kesin sonuca ulaşmamız, eserin ikinci nüshasının ortaya çıkmasıyla mümkün olacaktır. Ahmet Talat tarafından tesadüfen bulunan ve Türk Dil Kurumu Kütüphanesine bağışlanan mecmua, bugün kayıptır.

Dil, halkbilim ve edebiyat açısından önem arz eden hikâyenin tamamı 816 beyittir. Konusu aşktır. Eserin asıl ismi *destan* olmakla beraber, eser muhteva yönü ile bugünkü anlamda destandan ziyade *halk hikâyesi* hüviyeti gösterir. Bazı bölümlerde vakanın Türklerin bulunduğu illerde (Kırım, Bağdat, Şiraz...) geçmesi, hikâyenin Arapça veya Farsçadan nakledilmeyip, Türk muhayyilesinin ürünü olduğu ihtimalini doğurmaktadır. Ayrıca musiki ve halkbilim açısından dikkatimizi çeken şu hususlar da bu hikâyenin Türklere ait olduğunun en açık işaretleri olarak görülür. *Musiki makamları*: Hicaz, Hüseyinî, Şehnaz, İsfahan, Irakî, Nevruz, Nühüft; *Sazlar*: Tambur, dümbür, ney, şeşte, kopuz; *Yemekler*: Heriyse (keşkek), kalye, erişte, dane (kabuğu çıkartılmış buğday), teturgan (prınç), zerde, pilav, borani; *Meyveler*: Nar ve çeşitli yemişler;

* Yayımlandığı yer: AKM,, *Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*.

Tatlılar: Şeker, badem, cüllap süt, hurma; *İçki:* Âb-ı engür, *Düğün adetleri:* Bugün Anadolu'da yapılan düğünlerle aynı, *Saray tezyinatı:* Eski Türk medeniyetini aksettirecek özellikte; *Sofra takımları:* Sini, tepsi...

Hikâyenin özeti:

Gürcistan'da dokuz arkadaşıyla birlikte haramilik yapan Ahmet, Bağdat sultanının hazinesini soymayı düşünür. Kendi hazinesinin kapılarını kilitleyip yola çıkarlar ve gece gündüz yol alıp birkaç gün sonra Bağdat'a ulaşırlar. Bağdat'ta gündüzleri saklanıp geceleri sarayı inceleyip hazinenin yerini öğrenirler. Soygun gecesini hazineye doğru giderken, henüz uyumamış olan Sultanın kızı Gülendâm, beline kılıcı kuşanıp onların arkasından gider. Ahmet Harâmî bir büyü okuyup üfleterek hazinenin kapısını açar, para, altın, inci, kumaş vs. alır. Ancak kapıyı tutmuş olan Gülendâm, dokuz kişinin başını keser. Ahmet Harâmî dikkati sayesinde ölümden kıl payı kurtulur ve bir şey alamadan oradan kaçar. Gülendâm kimseye haber vermeden gelip yatağına yatar.

Ahmet Harâmî, zor ve kederli bir yolculuktan sonra kendi mekânına gelir. Bir müddet ne yapacağını düşünür. Sonunda Kırım'a gitmeye karar verir. Birkaç at satın alıp bütün malını, mücevheratını alıp Kırım'a gider. Bütün arzusu kendisine büyük zarar veren Gülendâm'dan intikam almak olan Ahmet Harâmî Kırım'dan türlü kumaşlar ve güzel oğlanlar alıp bunları satmak için Bağdat'a gelir. Orada saraya kabul edilir. Sultanı güzel sözlerle ve hediyelerle kandıran Ahmet Harâmî, saraya yerleşir. Sultan kızını Ahmet Harâmî'ye vermek ister. Kendisini bir tüccara değil de şehzadelere lâıyk gören Gülendâm, bu evliliğe karşı çıkar. Bir fırsatını bulup Ahmet Harâmî'yi görür ve hazineyi soymak isteyen kişinin o olduğunu anlamakta gecikmez. Ne çare ki, babasını üzmemek istemez, gönülsüz de olsa evlenmeye razı olur. Kırk gün kırk gece düğün yapılır. Bu arada Gülendâm, çocukluğundan beri sırdaşı olan arkadaşına durumu anlatır ve kendisinin yerine gerdeğe onun girmesini ister. Planı uygularlar ve Ahmet Harâmî bir yıl boyunca birlikte olduğu kızın Gülendâm olduğunu zanneder. Kız, bir yıl sonra eceli gelir, ölür.

Ahmet Harâmî, bir müddet sonra Sultanın yanına çıktı, Kırım'daki malını-mülkünü getirmek için ondan izin ister. Bu arada Gülendâm'ı da ikna ederek refakatine alır. Gürcistan'a vardıklarında

Ahmet Harâmî, nezaketi terk edip Gülendam'a kaba davranmaya başlar. Ona arkadaşlarının intikamını alacağını söyleyince, Gülendam çaresizlik içinde bağırıp, Allah'tan yardım ister. Ahmet Harâmî, bir dere içinde Gülendam'ı yere çaktığı dört kazığa bağlayıp, onu yakmak için ormandan odun toplamaya gider. O sırada oradan geçmekte olan bir kervan kızın feryadını duyar. Hoca Rüstem adındaki gözü pek bir yiğit, kızı kazıklardan kurtarır. Derhal oradan uzaklaşırlar. Ahmet Harâmî, kızı bağladığı yerde bulamayınca, kervanın peşine düşer. Onlardan Gülendam'ı sorar. Hoca Rüstem, kızıdan haberlerinin olmadığına Ahmet Harâmî'yi inandırır. Ahmet Harâmî, atını geri çevirip kızı aramaya giderse de bulamayıp aldatıldığını anlayarak tekrar kervanın peşine düşer. Rastladığı üç yol yüzünden onların izini kaybeder. Kervan Şiraz'a ulaşır.

Şiraz'ın babası henüz vefat etmiş on yedi yaşında Gülefruh adında bir sultanı vardır. Bu sırada Gülendam Şiraz sarayına gelir ve cariyeler bunu Gülefruh'un annesine bildirirler. Hanım sultan, Gülendam'ı görünce çok beğenir Gülendam, başından geçenleri kadına anlatır. Oğlunu evlendirme düşüncesinde olan. Kadın, bahçede kızı oğluna gösterir. Gülefruh, kızı görünce âşık olur ve derhal onunla evlenmek ister. Annesi oğluna, kızın babasından izin almak gerektiğini ve birkaç ay beklemeyi söylerse de Gülefruh beklemeye tahammül göstermez. Düğün hazırlıklarına başlanır. Kırk gün kırk gece düğün yapılır.

Gülendam, Gülefruh'dan kendisine kırk basamaklı bir saray yaptırmasını ister. Gülefruh, her tarafı mücevherle kaplı bir saray yaptırır. Her basamağına bir muhafız koyar.

Bu arada Ahmet Harâmî, her tarafta Gülendam'ı arar. Yolu birgün Şiraz'a düşer. Kızın sarayı dikkatini çeker. Saf bir adamdan saray ve içindekiler hakkında bilgi alır. Yakındaki bir dağa gidip oradaki avcılara para vererek iki geyik yakalatır. Geyikleri alıp saraya gelir. Sihirli dua okuyarak sarayın kapısını açıp içeri gerer. Arslanların üzerine saldırmaları üzerine, koltuklarında getirdiği iki geyiği onların önüne atar ve sarayın iç bölmesine geçer. Bir sihirli dua okuyup toprağa üfler ve toprağı basamaklarda nöbet tutan kırk kölenin üzerine savurur. Köleler, uykuya dalar. Ahmet Harâmî, hepsinin de başını keser. Kılıcını eline alıp Gülendam'la Gülefruh'un yattığı odaya girer. Gülendam

uyanır. Ahmet Harâmî, kızı yanına alıp odadan dışarı çıkar. Merdivenlerin başına gelince Gülendâ, Ahmet Harâmî'yi merdivenlerden aşağı iteler. Ahmet Harâmî, yuvarlana yuvarlana aşağıya kadar iner ve sonunda beyni hurdahaş olur. Gülendâ, eşini uyandırır. Gerek saraydakiler gerekse halk sonuca çok sevinirler. Ahmet Harâmî'nin başı bir mızrağın ucuna takılır meydanın ortasında teşhir edilir.

Dasitan-ı Ahmet Harâmî'den parça:

1. *Bu destanı bugün bünyad idelüm
Hakk'ın kudretlerin biz yad idelüm*
2. *Gelin iy mani bahrin seyr idenler
Bu derya gevherinden hayr idenler*
3. *Maânide kılı iki biçenler
Dilinden daima gevher saçanlar*
4. *Gelün bari bugün sohbet kılalum
Maâni kânının dürrin bulalım*
5. *Anun birliğini zikr eyleye dil
Hatırda kalmaya zerrece müşkil*
.....
812. *Başın Ahmed Harâmî'nin keserler
Dahi gövdesini burca asarlar*
813. *Alup beyler başın meydana çıktı
Nişan için kabak yerine dikdi*
814. *Temâşâyı görür ol gün emîrler
Ulu kici sipahiler vezîrler*
815. *Oka dikdiler ol düşman başını
Son ucu n'oldı gör anun işini*
816. *Yavuz sanuları başına geldi*

Ne kim sanurdu halka kendi buldu

Kaynakça:

- (Onay), Ahmet Talât (1933), *Dasitan-i Ahmet Harami*, Çankırı.
AKAYDIN, Halis (1993), *Ahmet Haramî Destanı*, İstanbul, 1972;
Ana Britannica, C. I, İstanbul.
Onay, (Ahmet) Talât, (1946), *Dastan-ı Ahmet Harami*, İstanbul.